

شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای اقتصاد شهرهای مرزی با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: قصر شیرین)

احسان مهدوی

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ملایر، ملایر، ایران (نویسنده مسئول)

mahdavi.ehsan@gmail.com

بیژن رحمانی

دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۲/۲/۱۷

دریافت: ۱۴۱۰/۵/۲۴

چکیده

مرزها در دنیای امروز دچار تحولات مفهومی جدی شده اند و بخش عظیمی از کارکردشان را به عنوان مانع از دست داده و تعاملات و همکاری های میان مرزی به طور روزافزون از اهمیت بیشتری برخوردار می شوند. مبادلات مرزی یکی از عوامل اصلی در رشد، توسعه و حیات اقتصادی شهرهای مرزی می باشد که می تواند اصلی ترین نقش را در پیشرفت و توسعه منطقه عهده دار باشد. این مبادلات بیشتر توسط بازارچه های مرزی یا مرزهای رسمی صورت می گیرد. قصر شیرین با وجود دو بازارچه رسمی پرویزخان و مرز رسمی خسروی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در این پژوهش از مدل SWOT برای ایجاد ماتریس و تحلیل، و برای امتیازدهی به متغیرهای به کار رفته تحقیق حاضر در چند فاز اجرا شده. در فاز نخست با مطالعه کتب، مقالات و دیگر پایگاه های داده در قالب روش کتابخانه ای؛ مبانی نظری متغیرها و همچنین پیشینه پژوهش بررسی گردید. سپس در فاز دوم به پشتوانه مبانی نظری و استفاده از پرسشنامه ای در مقیاس لیکرت و توزیع آن بین خبرگان در قالب مطالعه میدانی، اطلاعات جمع آوری شده و در گام سوم با استفاده از ماتریس سوات، نقاط ضعف، قوتها، فرصتها و تهدیدات در خصوص مبادلات مرزی در شهرستان قصر شیرین، تعیین می گردند. نتایج پژوهش نشان داد که ضعف ها بر قوت ها و تهدیدات بر فرصت ها برتری داشته و استراتژی باید بر این اساس چیده شود.

کلید واژه ها: مرز، مبادلات مرزی، قصر شیرین، اقتصاد شهری، مرز رسمی

مقدمه

حفظ امنیت مرزها از اهمیت ویژه ای در همه ی کشورها برخوردار است. این امر در استان کرمانشاه با مرز طولانی با کشور عراق نقش پر رنگ تری دارد. در این میان شهرستان قصرشیرین با بیش از ۱۸۰ کیلومتر مرز مشترک با عراق و دو بازارچه مرزی رسمی فعال پرویزخان و مرز رسمی خسروی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در دهه های اخیر در تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی به مناطق مرزی و تأثیرات مرزی توجه بسیاری شده است. این رغبت و علاقه وافر به مناطق مرزی از این نشأت گرفته است که این مناطق جغرافیایی ویژه ممکن است موجب ایجاد سازگاری همسانی اقتصادی در همگرایی بین کشورها گردند. به طوری که ضمن رفع نیاز مرزنشینان از طریق مبادلات مرزی، این گونه مبادلات به توسعه همکاریهای متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای مرزی محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و بالاخره بهبود امنیت در این مناطق و بهبود زیرساخت ها و خدمات مورد نیاز منطقه را به همراه می آورد (سلیمان، بیجاری و ابطیعی نیا، ۱۳۸۹: ۲۵۱). از این نظر مفهوم مرز از یک ساخت فیزیکی به یک حوزه فرهنگی و از یک حصار به دروازه ارتباط بدل شده است. طبیعتاً در این شرایط انتظار این است که منطقه تماس مرزی، به فضایی کارکردی برای تبادلات و تعاملات اقتصادی و اجتماعی فرامرزی تبدیل شود و اثرات مثبت خود را در مناطق و شهرهای مجاور بر جای بگذارد. اثرات این تحول را باید در تغییرات فضایی و جغرافیایی در زمینه های حمل و نقل، رونق سکونت گاه های روستایی و شهری، ارتقای ارتباطات و تاسیسات عمومی، دایر شدن دفاتر ادارات و سازمانهای عمومی و خصوصی و دولتی و همچنین تغییر روند حرکتی جمعیتی شاهد باشیم. (نسیمی پور، ۱۳۹۹)

مبانی و چارچوب نظری

برخی مناطق مرزنشین از گذشته به لحاظ ناتوانی های طبیعی، خصوصیات اجتماعی و قرابت های قومی با مردم مرزنشین آن سوی مرزها، پیوسته انگیزه ساز بسیاری از حرکات غیر قانونی و مبادلات ناخواسته، بوده است. اثرات منفی این مبادلات بر پیکر امور اقتصادی، بازرگانی کشور، آشفتگی و ناامنی ساختاری و عدم ثبات جمعیتی مناطق مرزنشین بر کسی پوشیده نیست. وجود چنین تفاوت ها و عدم تعادل های منطقه ای تأثیرات عمده ای در روند توسعه در مناطق مرزی بر جای گذاشته است (رازینی و باستانی، ۱۳۸۱: ۱۲).

مرز: خطوط مرزی، خطوط اعتباری و قراردادی اند که به منظور تحدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می شوند. بنابراین مرزها از بحث های اصلی و مهم جغرافیای سیاسی به شمار می روند. چنانچه منظور از واحد سیاسی حکومت باشد، خطوطی که سرزمین یک حکومت را از حکومت همسایه جدا می کند، به مرزهای بین المللی معروف اند (میرحیدر و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۱۳).

مبادلات مرزی: مبادله مرزی عبارت است از خرید و فروش کالا توسط ساکنان مناطق مرزی و تعاونی های مرز نشین دارای مجوز، پيله وران، بازارچه های مرزی، ملوانان، خدمه و کارکنان شناورهای دارای حداکثر ۵۰۰ تن ظرفیت در حجم و نوع مشخص و در سقف تعیین شده وزارت بازرگانی^۱.

اقتصاد شهری: اقتصاد شهری یکی از رشته های اقتصاد است که در آن متخصصان سعی می کنند با استفاده از ابزارهای اقتصادی، مسائل و مشکلات یک منطقه شهری را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهند (قاسمی نیا و احمدی، ۱۳۹۴). در اقتصاد شهری سعی می شود که مسائل مربوط به تخصیص عوامل تولید و توزیع درآمد در داخل و بین مناطق شهری، به طور علمی توضیح داده شود. به عبارت دیگر، چگونگی تولید و توزیع کالاها و خدمات نه فقط در داخل یک شهر، بلکه بین شهرها بررسی می شوند (عابدین در کوش، ۱۳۹۳: ۳).

تحقیق حاضر در چند فاز اجرا شده. در فاز نخست با مطالعه کتب، مقالات و دیگر پایگاه های داده در قالب روش کتابخانه ای؛ مبانی نظری متغیرها و همچنین پیشینه پژوهش بررسی گردید. سپس در فاز دوم به پشتوانه مبانی نظری و استفاده از پرسشنامه ای در مقیاس لیکرت و توزیع آن بین خبرگان در قالب مطالعه میدانی، اطلاعات جمع آوری شده و در گام سوم با استفاده از ماتریس سوات، نقاط ضعف، قوتها، فرصتها و تهدیدات در خصوص مبادلات مرزی در شهرستان قصر شیرین، تعیین می گردند. تحلیل سوات در دو مرحله کیفی و کمی انجام شده و نتایج آن تعیین کننده برتری تهدیدات بر فرصتها یا برعکس و همچنین برتری ضعفها بر قوتها یا برعکس آن می باشد.

تعاریف عملیاتی

مرز قصر شیرین: منظور از مرز در تحقیق حاضر مرز کشور عزیزمان ایران با کشور همسایه عراق در محدوده شهرستان قصر شیرین می باشد که به علت موقعیت استراتژیک قصر شیرین با دولت مرکزی عراق از طریق مرز خسروی و اقلیم کردستان عراق از طریق مرز پرویزخان در ارتباط می باشد (نقشه ۱).

نقشه ۱: نقشه مرز قصر شیرین؛ منبع: دفتر فنی استانداری کرمانشاه

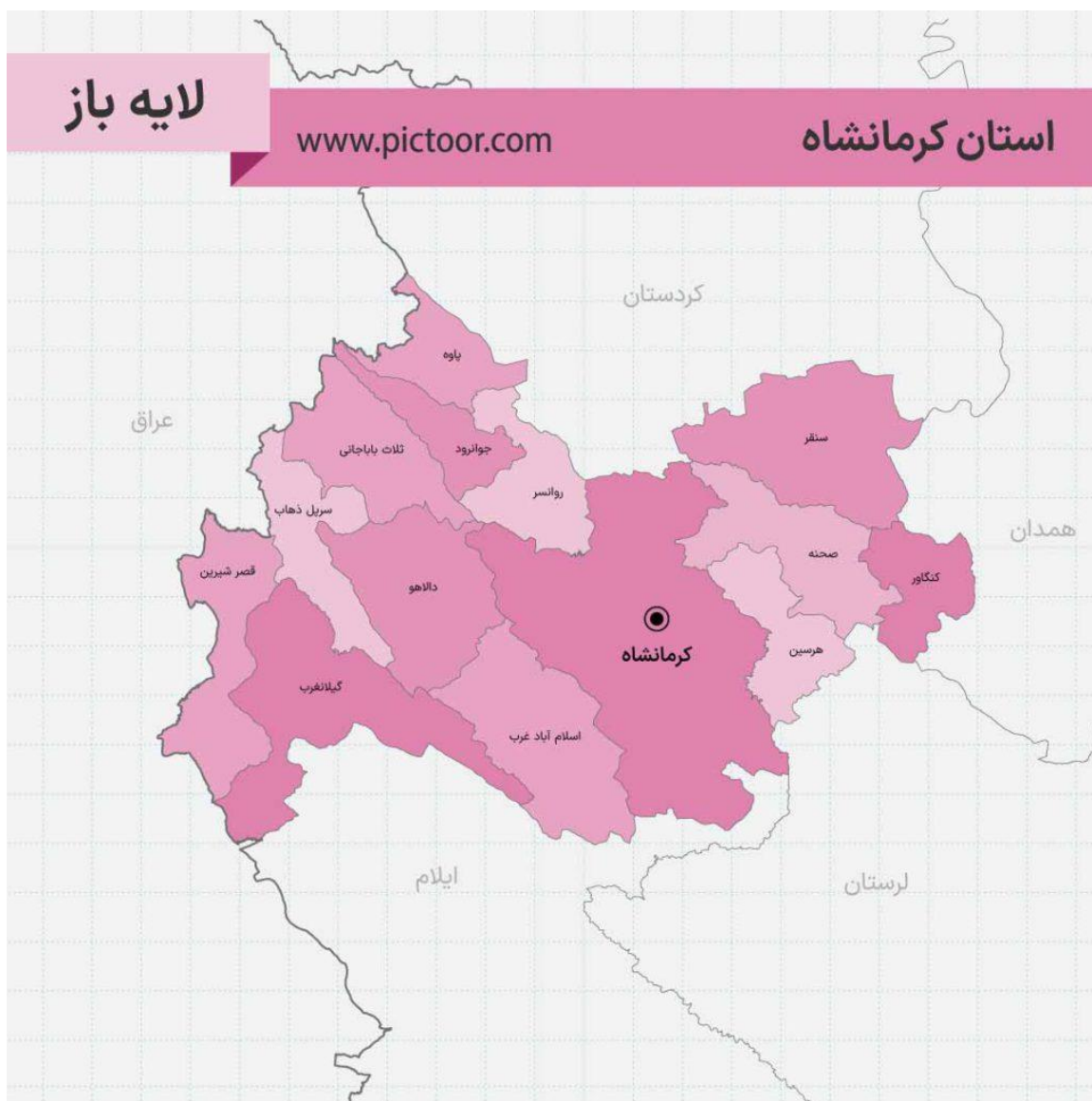
^۱. قانون ساماندهی مبادلات مرزی، مجلس شورای اسلامی، مصوب ۶ مهر ۱۳۸۴.

مبادلات مرزی

مبادلات مرزی شهرستان قصرشیرین با کشور عراق از طریق دو مرز رسمی پرویزخان و خسروی صورت می‌گیرد. طیف وسیعی از کالا و خدمات را در بر می‌گیرد. کالا و خدماتی که عمده تولید آن خارج از شهرستان و حتی استان می‌باشد. مبادلات تجاری مرزنشینان با کشورهای همسایه، سال‌هاست که در شهرهای مرزی ایران رواج داشته و خود به نوعی تجارت در این مناطق تبدیل شده که معیشت عده‌ای از ساکنان نقاط مرزی را تامین می‌کند. توسعه مبادلات مرزی در قالب‌های مقررات و قوانین حقوقی می‌تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات کالا به صورت رسمی برای جهت دهی تجارت به سمت مزیت‌های نسبی، گسترش همکاری‌های همه‌جانبه بین مناطق آزاد، توسعه بازارچه‌های مرزی بین منطقه‌ای، ایجاد سودهای تجاری، کاهش قیمت کالاها، همگرایی میان عرضه و تقاضا و ایجاد درآمد، اشتغال و امنیت برای مرزنشینان شود که این موارد از جمله آثار مثبت مبادلات مرزی است. توسعه یافتگی اقتصادی مناطق مرزی و رفاه نسبی در این مناطق می‌تواند سبب کاهش برخی از مشکلات مرزی از قبیل قاچاق کالا، مواد مخدر و سرقت شود و از تخلیه جمعیتی مناطق مرزی جلوگیری کند. (محمدپور و همکاران، ۱۳۸۹: ۱)

شهر قصرشیرین در ۱۶۶ کیلومتری غرب شهر کرمانشاه واقع شده است. این شهر بین طول جغرافیایی ۴۵ درجه و ۳۵ دقیقه شرقی و عرض ۳۴ درجه و ۳۱ دقیقه شمالی قرار دارد که ارتفاع آن از سطح دریا ۳۳۳ متر می‌باشد. بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت آن ۱۸,۴۷۳ نفر (۵,۴۷۳ خانوار) بوده است. شهرستان قصرشیرین با داشتن مرزی به طول حدود ۱۸۰ کیلومتر و دارا بودن دو مرز رسمی پرویزخان که در ارتباط با اقلیم کردستان عراق و مرز رسمی و تاریخی خسروی در ارتباط با دولت مرکزی عراق می‌باشد که همین امر این شهر را با دیگر شهرهای هم‌مرز با عراق متمایز می‌نماید و یک مزیت نسبت به دیگر نقاط برای این شهر ایجاد می‌نماید. آب و هوای منطقه قصرشیرین بیابانی گرم دارد، دارای دو بخش مرکزی و سومار می‌باشد که دارای دو شهر قصرشیرین و سومار است. نگاهی گذرا به مبادلات مرزی قصرشیرین نشان دهنده آماری در سال ۱۳۹۵ می‌باشد. آمار تردد اتباع ایرانی و عراقی از مرز خسروی ۲۹۸۰۲ نفر و از مرز پرویزخان ۸۸۱۰۰ نفر می‌باشد. همچنین میانگین روزانه ارزش دلاری صادرات کالا از مرزهای شهرستان قصرشیرین حدود سه میلیون دلار در روز می‌باشد. در مورد آمار تردد از مرز خسروی مقایسه‌ای با آمار سال ۱۳۸۹ که با آمار تردد بیش از یک میلیون نفر نشان دهنده کاهش شدیدی بوده که به نوبه خود باید در شرایط و تحولات امنیتی و ... بررسی گردد. با توجه موقعیت استراتژیک قصرشیرین و ارتباط مرزی با دولت مرکزی عراق و همچنین اقلیم کردستان عراق (نقشه ۲)، شهر قصرشیرین می‌تواند با توجه به پتانسیل‌های فراوان خود به جایگاهی بهتر از شکوفایی اقتصادی رسیده به نحوی که این شکوفایی در اقتصاد شهر نمایان بوده و بر تمامی جنبه‌های ساختاری، فرهنگی، اجتماعی و ... تاثیر بگذارد. در حال حاضر این شهرستان از پتانسیل‌های خود در رسیدن به این توسعه بهره نبرده است که لزوم بررسی همه‌جانبه و رفع موانع را دوچندان می‌کند.

نقشه ۲: نقشه استان کرمانشاه و موقعیت قصر شیرین؛ منبع: سایت pictoor

راهبردها، اقدامات اساسی و طرح‌های مهم شهرستان قصر شیرین

باتوجه به نقش و موقعیت ویژه شهرستان قصر شیرین، قرار داشتن در مسیر ارتباطی کریدور غرب به شرق و وجود دو مرز رستمی با کشور عراق و اقلیم کردستان، نقش اساسی در توسعه صادرات در سطح کشور، تکمیل زیرساخت‌ها توسعه فعالیت‌های مرتبط با بخش‌های خدمات با اولویت تجارت و زیارتی، کشاورزی (به ویژه کشت و صنعت) و صنایع آب بر با جهت‌گیری صادرات به منظور ایجاد هسته مکانی توسعه، اولویت اصلی توسعه شهرستان می‌باشد.

الف) راهبرد اساسی

- ۱- تکمیل زیرساخت‌ها در بخش‌های حمل و نقل و ارتباطات، تجارت، منابع آب و کشاورزی و انرژی
 - ۲- فراهم‌سازی امکانات مناسب زیست برای استقرار جمعیت و بازگشت مهاجرین
 - ۳- توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی
 - ۴- توسعه صنایع معدنی (گچ و قیر طبیعی)
 - ۵- گسترش گردشگری با ساماندهی بناهای تاریخی و احداث مجتمع‌های تفریحی سیاحتی
 - ۶- ساماندهی بازارچه‌های مرزی
 - ۷- ایجاد بازارهای فروش محلی و پبله وری
 - ۸- تفکیک ترافیک ترانزیتی از ترافیک محلی
 - ۹- بهره‌برداری کامل از میادین مشترک نفت
 - ۱۰- توسعه فعالیت‌های گردشگری ورزشی با تکیه بر فضاهای موجود ورزشی و آب و هوای مناسب
 - ۱۱- توسعه توریسم سلامت
- ب) طرح‌ها و اقدامات مهم**

- الف) مهمترین طرح‌ها و پروژه‌های در دست اجرای شهرستان قصرشیرین که تسریع در اتمام و بهره‌برداری از آن‌ها نقش مهمی در ارتقاء وضعیت شهرستان دارد به شرح زیر می‌باشد.
- ۱- ساختمان سد و شبکه آبیاری و زهکشی زاگرس، تنگ حمام و شرفشاه
 - ۲- سامانه‌های انتقال و شبکه‌های آبیاری و زهکشی گرمسیری
 - ۳- شهرک صنعتی مرزی با کشور عراق
 - ۴- تکمیل زیرساخت‌های بازارچه پرویزخان
 - ۵- تکمیل زیرساخت‌های منطقه ویژه اقتصادی قصرشیرین

پیشینه تحقیق

- یافته‌های تحقیقی که توسط شاکلی و همکاران انجام شده نشان می‌دهد که بیشترین میزان تحقق پذیری ابعاد توسعه‌ی پایدار در شهر کلار به ترتیب مربوط به اجتماع و فرهنگ پایدار، محیط زیست و کالبد پایدار، امنیت پایدار و اقتصاد پایدار با ضرایب ۰/۵۷، ۰/۵۲، ۰/۴۵ و ۰/۳۷، و در شهر مریوان به ترتیب مربوط به محیط زیست و کالبد پایدار، اجتماع و فرهنگ پایدار، امنیت پایدار و اقتصاد پایدار با ضرایب ۰/۶۱، ۰/۵۴، ۰/۴۸ و ۰/۴۶ بوده است. همچنین نتایج حاکی از آن است که وضعیت ابعاد امنیت پایدار و اقتصاد پایدار در این دو شهر مناسب نبوده و شهر مریوان دارای مطلوبیت جزئی در شاخص‌های پایداری نسبت به شهر کلار می‌باشد.

- منصورزاده و همکاران به این نتیجه رسیده‌اند که با توجه به نتایج تحقیق، فرآیند انقباض شهری ارکواز آینده پیش روی مطلوبی نخواهد داشت زیرا که بسیاری از سناریوها در وضعیت نامطلوبی (۸ سناریو) قرار دارند که با توجه به این وضعیت؛ زمینه مهاجرت جمعیت، سرمایه انسانی و مالی آن فراهم است؛ در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و سیاسی پیشران‌های کلیدی با سناریوهای فاجعه باری مواجه هستند لذا با روند کنونی این وضعیت انقباض شهری اجتناب ناپذیر است بنابراین با برنامه ریزی، تغییر استراتژی و تاثیرگذاری متغیرهای کلان غیرقابل پیش بینی ممکن است این وضعیت تغییر کند. البته در زمینه توسعه زیرساخت-ها و مدیریتی سناریوهای بینابین تا مطلوبی ارائه شده است که می-تواند تاثیرگذاری بر سایر پیشران‌ها داشته باشد.

- سلیمیان، صلاح. و همکاران. ۱۳۹۸ در مقاله ای با عنوان نقش بازارچه مرزی در توسعه اقتصادی و گردشگری (مطالعه موردی: شهر جوانرود) بیان می کند که مراکز تجاری، به خصوص در شهرهای مرزی کشور، جایگاه ویژه ای از لحاظ ارزش اقتصادی و جذب گردشگر دارند. جذب گردشگران داخلی و خارجی موجب رشد و شکوفایی اقتصادی میشود و در این زمینه، بسترسازی مناسب به منظور تسهیل در امور خدماتی گردشگران یکی از مهمترین راه های جذب توریست داخلی و خارجی به شهرهای مرزی است. این مقاله به بررسی تاثیر بازارچه مرزی جوانرود در توسعه اقتصادی و گردشگری شهرستان جوانرود می پردازد. نتایج نشان داد که ایجاد بازارچه مرزی در شهر جوانرود نقطه عطفی در ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش درآمد و سطح زندگی و توسعه اقتصادی و گردشگری میباشد و همکاری های متقابل منطقه ای را افزایش میدهد که نمونه بارز آن همکاری متقابل بین دو کشور ایران و عراق می باشد.

- کماسی و همکاران(۱۳۹۵)، در پژوهشی با هدف بررسی احساسی امنیت در شهر مرزی پاوه جهت فراهم شدن زمینه های توسعه همه جانبه در افق ۱۴۰۴. نتایج پژوهش بیانگر آن است که شهر پاوه به عنوان نمونه شهرهای مرزی استان کرمانشاه در شاخص امنیت مالی و امنیت فکری دارای وضعیت مطلوب و در شاخص امنیت جانی و امنیت جمعی دارای وضعیت نامطلوب بوده است.

- کواریبیاس^۲ (۲۰۱۸)، به بررسی و تحلیل چگونگی تاثیرگذاری مبادلات مرزی بر توسعه اقتصادی و استراتژی های رقابتی پرداخت. با استفاده از روش های آماری و تحلیل داده های بدست آمده از مطالعه موردی، یافته های پژوهش او نشان داد که مبادلات مرزی و گسترش آن در مناطق مرزی زمینه ساز توسعه اقتصادی است که علاوه بر اثرات مثبت اقتصادی، تاثیرات امنیت اجتماعی، سیاسی و اشتغال را در پی خواهد داشت.

^۲ . Covarrubias

- لیو^۳ (۲۰۱۶)، به بررسی مبادلات مرزی و تاثیرات آن بر منطقه بر اساس روش AHP پرداختند. مطالعه موردی او چند شهر مرزی در چین بود. یافته های پژوهش او نشان داد که مبادلات مرزی تاثیرات مثبتی در منطقه و اقتصاد خواهد گذاشت که البته این اثرات درجه بندی شده و با استفاده از AHP اولویت بندی شدند.

تحلیل کیفی SWOT

همانگونه که مشاهده می شود تعداد ضعفها و قوتها که تشکیل دهنده ماتریس عوامل داخلی هستند مشتمل بر ۱۶ مورد می باشد که در جدول ۱ تحت عنوان ماتریس عوامل داخلی قرار می گیرند.

جدول ۱: ماتریس عوامل داخلی

ضعفها	قوتها
W1 وضع ضعیف اقتصادی اهالی منطقه	S1 وضعیت اشتغال و فرصتهای شغلی جدید
W2 وضعیت ضعیف صنایع تولیدی شهرستان قصرشیرین	S2 هزینه حمل و نقل پائین و تاثیر آن بر مبادلات مرزی
W3 وضعیت بد تولیدات معدنی شهرستان قصرشیرین	S3 سرمایه گذاری نسبتا خوب در زیرساختهای شهری
W4 عدم بهره برداری مناسب از معادن غنی گچ و قیر طبیعی	S4 نگرش مثبت به بازارچه های مرزی شهرستان
W5 عدم بهره برداری از تاسیسات عظیم نفتی نفت شهر در توسعه شهرستان قصرشیرین	S5 وضعیت نسبتا مناسب بازارچه های مرزی
W6 سرمایه گذاری ناچیز بخش خصوصی در شهرستان قصرشیرین و نواحی تابعه آن	S6 وجود منطقه ویژه اقتصادی با قابلیت ارتقا به منطقه آزاد تجاری - صنعتی
W7 وضعیت نامناسب توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی	S7 وضعیت نسبتا خوب اتاق بازرگانی در شهرستان قصرشیرین
W8 امکانات ضعیف آموزشی شهرستان قصرشیرین	S8 وضعیت خوب بازارهای فروش محلی و پپله وری در شهرستان قصرشیرین
W9 امکانات بهداشتی و درمانی ضعیف شهرستان قصرشیرین	S9 ضریب امنیتی بالای منطقه شهرستان قصرشیرین
W10 تاسیسات و امکانات رفاهی، تفریحی و فرهنگی و ورزشی ناکافی	S10 کیفیت نسبتا خوب جاده های ارتباطی در منطقه شهرستان قصرشیرین

S11	وضعیت بسترهای مناسب تکنولوژیکی و ارتباطی در مناطق مرزی	W11	وضعیت کاوش آثار تاریخی و محدودیتهای ساخت و ساز
S12	برخورداری از شدت بالای انرژی خورشیدی (ساعات آفتابی طولانی) به عنوان یک مزیت مرتبط با زیرساخت انرژی در شهرستان و منطقه	W12	وضعیت نامناسب شبکه گازرسانی در بخشهای نفت شهر و وسومار و روستاهای شهرستان قصرشیرین
S13	وجود ۱۵ هتل و زائر سرا با ظرفیت مناسب در شهرستان	W13	وضعیت بد ارتباطات تلفن همراه در مسیر قصرشیرین به نفت شهر و وسومار و سایر نواحی تابعه شهرستان
S14	وضعیت مناسب برقراری ارتباط با کشور عراق از طریق شهرستان قصرشیرین	W14	وضعیت توسعه ناکافی فعالیت گردشگری ورزشی
S15	سطح تحصیلات نسبتا خوب افراد فعال در مبادلات مرزی	W15	وضعیت توسعه توریسم سلامت
S16	استعداد بالای کشاورزی منطقه	W16	وضعیت سیاست گذاری در مورد مقررات بازارچه های مرزی شهرستان قصرشیرین

بر اساس نتایج حاصل ۳۲ فرصت و ۱۵ تهدید با استفاده از نظر خبرگان استخراج شده که در جدول ۲ تحت عنوان ماتریس عوامل خارجی خلاصه می شود.

جدول ۲: ماتریس عوامل خارجی

تهدید		فرصت	
T1	وضعیت بایکوت سیاسی اقتصادی ایران	O1	وضعیت ضعیف فعالیت واحدهای تولیدی در عراق
T2	میزان بالای آسیب پذیری از جنگ	O2	وجود دو شهرک صنعتی قصرشیرین و مشترک مرزی در شهرستان قصرشیرین
T3	بازسازی مناطق جنگ زده و مشکلات زیر ساختی در شهرستان قصرشیرین	O3	مجمع بزرگ پرورش ماهی گرمابی
T4	عدم گسترش گردشگری با ساماندهی بناهای تاریخی	O4	امکان دسترسی به گاز برای مصرف صنایع و صدور آن به کشور عراق

T۵	عدم تفکیک ترافیک ترانزیتی از ترافیک محلی	O۵	وجود شهرکهای گلخانه ای و امکان توسعه آنها با توجه به شرایط آب و هوایی منطقه
T۶	مهاجرت اهالی مرزنشین	O۶	بهره برداری از میداین مشترک نفتی
T۷	فقر و محرومیت مردم	O۷	نیازهای کالایی بالای مردم منطقه
T۸	ابهام در نقش و دامنه اختیارات حوزه های نظارت شهرستان قصرشیرین	O۸	بهبود وضعیت قاچاق در منطقه نسبت به گذشته
T۹	مقررات گمرکی نامناسب	O۹	امکان تردد تجار عراقی به این سوی مرز و شهرستان قصرشیرین
T۱۰	تعرفه های گمرکی بالا	O۱۰	بکر بودن بازار عراق
T۱۱	تشریفات اداری پیچیده در فرایند واردات و صادرات	O۱۱	دسترسی به بازارهای مصرف داخلی و خارجی از طرف شهرستان و مناطق تابعه آن
T۱۲	wto سیاستهای دولت در ارتباط با الحاق به	O۱۲	وضعیت صادرات و واردات از مرزهای قصرشیرین
T۱۳	قرارگیری بخش عمده اراضی شهرستان قصرشیرین در حوضه مناطق گرمسیری	O۱۳	وجدو دو مرز پایانه و گمرک پرویزخان و خسروی با کشور عراق و اقلیم کردستان
T۱۴	بازتابهای زیست محیطی - اکولوژیک بازارچه مرزی	O۱۴	ساماندهی واردات و صادرات مجاز از عراق
T۱۵	مشکلات ریزگردها و آثار ناشی از آن	O۱۵	مناسبات سیاسی و تجاری با عراق
		O۱۶	تلاش سیاسی گسترده جهت گسترش روابط سیاسی و اقتصادی با عراق
		O۱۷	موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی شهرستان قصرشیرین و منطقه تابعه
		O۱۸	ثبات سیاسی عراق
		O۱۹	حاکمیت نهادهای سیاسی و تاکید آنها در اولویت دادن به مسائل سیاسی
		O۲۰	قرار گرفتن در کریدور ارتباطی شرق به غرب یا بزرگراه کربلا

-
- O۲۱ وجود سدهای تنگ حمام، شرفشاه و زاگرس و ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی
- O۲۲ وجود جاذبه های تاریخی و فرهنگی و طبیعی در شهرستان قصرشیرین
- O۲۳ وجود بزرگترین پایانه مسافری زمینی خسروی با ظرفیت روزانه ۱۰ هزار نفر ورود و خروج
- O۲۴ وجود پایانه مسافری و تجاری پرویز خان
- O۲۵ وجود دو مرکز آموزش عالی ازاد و پیام نور و امکان تبدیل آنها به دانشگاه برون مرزی
- O۲۶ وضعیت تکمیل بزرگراه کربلا
- O۲۷ سطح بالای استعدادهای محلی در شهرستان قصرشیرین
- O۲۸ اشتراکات نژادی زبانی و مذهبی با مردم عراق
- O۲۹ میزان تشابه الگوی مصرفی کردهای عراقی و ایرانی
- O۳۰ وجود دو کارخانه اجرپزی در حوالی شهرستان قصرشیرین
- O۳۱ وجود مجتمع کشت و صنعت پیون بیستون پارس و تاثیر آن در تولیدات کشاورزی شهرستان
- O۳۲ وجود نخلستان در قصرشیرین
-

تحلیل کمی SWOT

در این بخش هر یک از عوامل استخراجی با استفاده از معیارهای کمی از ۱ تا ۴ امتیاز دهی شده و سپس ضریب اهمیت هر یک با تقسیم معیار مربوطه بر جمع کل مقادیر محاسبه شده و سپس از ضرب رتبه بر ضریب اهمیت امتیاز نهایی کسب می شود که امتیاز نهایی معیار تصمیم گیری در خصوص استراتژی انتخابی خواهد بود. نتایج کمی تحلیل عوامل داخلی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: تحلیل کمی عوامل داخلی

نماد	نقاط قوت	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی
S1	وضعیت اشتغال و فرصتهای شغلی جدید	۰,۰۴۸۸	۲,۰۰۰	۰,۰۹۷۶
S2	هزینه حمل و نقل پائین و تاثیر آن بر مبادلات مرزی	۰,۰۴۸۸	۲,۰۰۰	۰,۰۹۷۶
S3	سرمایه گذاری نسبتا خوب در زیرساختهای شهری	۰,۰۴۸۸	۲,۰۰۰	۰,۰۹۷۶
S4	نگرش مثبت به بازارچه های مرزی شهرستان	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S5	وضعیت نسبتا مناسب بازارچه های مرزی	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S6	وجود منطقه ویژه اقتصادی با قابلیت ارتقا به منطقه آزاد تجاری - صنعتی	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S7	وضعیت نسبتا خوب اتاق بازرگانی در شهرستان قصرشیرین	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S8	وضعیت خوب بازارهای فروش محلی و پبله وری در شهرستان قصرشیرین	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S9	ضریب امنیتی بالای منطقه شهرستان قصرشیرین	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S10	کیفیت نسبتا خوب جاده های ارتباطی در منطقه شهرستان قصرشیرین	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S11	وضعیت بسترهای مناسب تکنولوژیکی و ارتباطی در مناطق مرزی	۰,۰۲۴۴	۱,۰۰۰	۰,۰۲۴۴
S12	برخورداری از شدت بالای انرژی خورشیدی(ساعات آفتابی طولانی) به عنوان یک مزیت مرتبط با زیرساخت انرژی در شهرستان و منطقه	۰,۰۴۸۸	۲,۰۰۰	۰,۰۹۷۶
S13	وجود ۱۵ هتل و زائر سرا با ظرفیت مناسب در شهرستان	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S14	وضعیت مناسب برقراری ارتباط با کشور عراق از طریق شهرستان قصرشیرین	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
S15	سطح تحصیلات نسبتا خوب افراد فعال در مبادلات مرزی	۰,۰۴۸۸	۲,۰۰۰	۰,۰۹۷۶
S16	استعداد کشاورزی بالای منطقه	۰,۰۷۳۲	۳,۰۰۰	۰,۲۱۹۵
	جمع کل	۱	۴۱,۰۰۰	
	نقاط ضعف			
W1	وضع ضعیف اقتصادی اهالی منطقه	۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳

۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت ضعیف صنایع تولیدی شهرستان قصرشیرین	W۲
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت بد تولیدات معدنی شهرستان قصرشیرین	W۳
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	عدم بهره برداری مناسب از معادن غنی گچ و قیر طبیعی	W۴
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	عدم بهره برداری از تاسیسات عظیم نفتی نفت شهر در توسعه شهرستان قصرشیرین	W۵
۰,۱۸۱۴	۱,۹۰۰۰	۰,۰۹۵۵	سرمایه گذاری ناچیز بخش خصوصی در شهرستان قصرشیرین و نواحی تابعه آن	W۶
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت نامناسب توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی	W۷
۰,۲۰۱۰	۲,۰۰۰۰	۰,۱۰۰۵	امکانات ضعیف آموزشی شهرستان قصرشیرین	W۸
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	امکانات بهداشتی و درمانی ضعیف شهرستان قصرشیرین	W۹
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	تاسیسات و امکانات رفاهی، تفریحی و فرهنگی و ورزشی ناکافی	W۱۰
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت کاوش آثار تاریخی و محدودیتهای ساخت و ساز	W۱۱
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت نامناسب شبکه گازرسانی در بخشهای نفت شهر و وسومار و روستاهای شهرستان قصرشیرین	W۱۲
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت بد ارتباطات تلفن همراه در مسیر قصرشیرین به نفت شهر و سومار و سایر نواحی تابعه شهرستان	W۱۳
۰,۲۰۱۰	۲,۰۰۰۰	۰,۱۰۰۵	وضعیت توسعه ناکافی فعالیت گردشگری ورزشی	W۱۴
۰,۰۵۰۳	۱,۰۰۰۰	۰,۰۵۰۳	وضعیت توسعه توریسم سلامت	W۱۵
۰,۲۰۱۰	۲,۰۰۰۰	۰,۱۰۰۵	وضعیت سیاست گذاری در مورد مقررات بازارچه های مرزی شهرستان قصرشیرین	W۱۶
	۱۹,۹	۱,۰۰۰۰		
۱,۳۱۹۹				

همانگونه که از جدول ۳ مشخص است امتیاز نهایی ماتریس عوامل داخلی برابر با ۱,۳۱ می باشد و با توجه به اینکه این مقدار در بازه بین ۱ و ۲,۵ قرار دارد لذا می توان گفت که ضعفها بر قوتها چیرگی دارند و این امر در تعیین استراتژی نهایی تاثیرگذار خواهد بود.

جدول ۴: تحلیل کمی عوامل خارجی

نماد	فرصتها	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز نهایی
O۱	وضعیت ضعیف فعالیت واحدهای تولیدی در عراق	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۲	وجود دو شهرک صنعتی قصرشیرین و مشترک مرزی در شهرستان قصرشیرین	۰,۰۱۹۸	۲	۰,۰۳۹۶
O۳	مجتمع بزرگ پرورش ماهی گرمابی	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۴	امکان دسترسی به گاز برای مصرف صنایع و صدور آن به کشور عراق	۰,۰۳۹۶	۴	۰,۱۵۸۴
O۵	وجود شهرکهای گلخانه ای و امکان توسعه آنها با توجه به شرایط آب و هوایی منطقه	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۶	بهره برداری از میداین مشترک نفتی	۰,۰۱۹۸	۲	۰,۰۳۹۶
O۷	نیازهای کالایی بالای مردم منطقه	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۸	بهبود وضعیت قاچاق در منطقه نسبت به گذشته	۰,۰۳۹۶	۴	۰,۱۵۸۴
O۹	امکان تردد تجار عراقی به این سوی مرز و شهرستان قصرشیرین	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۱۰	بکر بودن بازار عراق	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۱۱	دسترسی به بازارهای مصرف داخلی و خارجی از طرف شهرستان و مناطق تابعه آن	۰,۰۱۹۸	۲	۰,۰۳۹۶
O۱۲	وضعیت صادرات و واردات از مرزهای قصرشیرین	۰,۰۱۹۸	۲	۰,۰۳۹۶
O۱۳	وجدو دو مرز پایانه و گمرک پرویزخان و خسروی با کشور عراق و اقلیم کردستان	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۱۴	ساماندهی واردات و صادرات مجاز از عراق	۰,۰۳۹۶	۴	۰,۱۵۸۴
O۱۵	مناسبات سیاسی و تجاری با عراق	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۱۶	تلاش سیاسی گسترده جهت گسترش روابط سیاسی و اقتصادی با عراق	۰,۰۳۹۶	۴	۰,۱۵۸۴
O۱۷	موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی شهرستان قصرشیرین و منطقه تابعه	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱
O۱۸	ثبات سیاسی عراق	۰,۰۲۹۷	۳	۰,۰۸۹۱

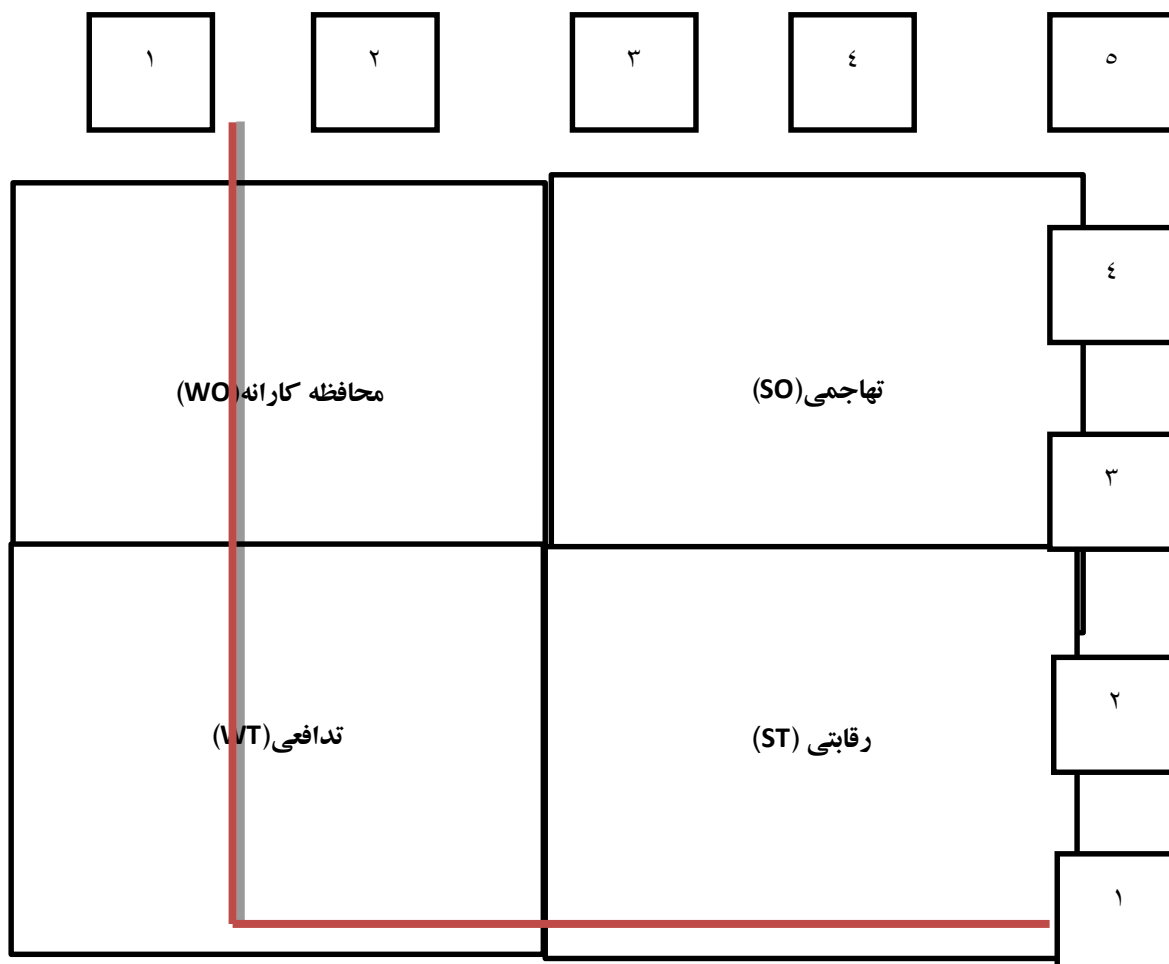

۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	حاکمیت نهادهای سیاسی و تاکید آنها در اولویت دادن به مسائل سیاسی	O19
۰,۱۵۸۴	۴	۰,۰۳۹۶	قرار گرفتن در کریدور ارتباطی شرق به غرب یا بزرگراه کربلا	O20
۰,۱۵۸۴	۴	۰,۰۳۹۶	وجود سدهای تنگ حمام، شرفشاه و زاگرس و ساختمان شبکه آبیاری و زهکشی	O21
۰,۱۵۸۴	۴	۰,۰۳۹۶	وجود جاذبه های تاریخی و فرهنگی و طبیعی در شهرستان قصرشیرین	O22
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	وجود بزرگترین پایانه مسافری زمینی خسروی با ظرفیت روزانه ۱۰ هزار نفر ورود و خروج	O23
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	وجود پایانه مسافری و تجاری پرویز خان	O24
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	وجود دو مرکز آموزش عالی ازاد و پیام نور و امکان تبدیل آنها به دانشگاه برون مرزی	O25
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	وضعیت تکمیل بزرگراه کربلا	O26
۰,۱۵۸۴	۴	۰,۰۳۹۶	سطح بالای استعداد های محلی در شهرستان قصرشیرین	O27
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	اشتراکات نژادی زبانی و مذهبی با مردم عراق	O28
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	میزان تشابه الگوی مصرفی کردهای عراقی و ایرانی	O29
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	وجود دو کارخانه اجرایی در حوالی شهرستان قصرشیرین	O30
۰,۱۵۸۴	۴	۰,۰۳۹۶	وجود مجتمع کشت و صنعت پیون بیستون پارس و تاثیر آن در تولیدات کشاورزی شهرستان	O31
۰,۰۸۹۱	۳	۰,۰۲۹۷	وجود نخلستان در قصرشیرین	O32
۳,۲۷۷۲	۱۰۱		جمع کل	
			تهدیدها	
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	وضعیت بایکوت سیاسی اقتصادی ایران	T1
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	میزان بالای آسیب پذیری از جنگ	T2
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	بازسازی مناطق جنگ زده و مشکلات زیر ساختی در شهرستان قصرشیرین	T3

۰,۰۳۱۳	۱	۰,۰۳۱۳	عدم گسترش گردشگری با ساماندهی بناهای تاریخی	T۴
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	عدم تفکیک ترافیک ترانزیتی از ترافیک محلی	T۵
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	مهاجرت اهالی مرزنشین	T۶
۰,۲۸۱۳	۳	۰,۰۹۳۸	فقر و محرومیت مردم	T۷
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	ابهام در نقش و دامنه اختیارات حوزه های نظارت شهرستان قصرشیرین	T۸
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	مقررات گمرکی نامناسب	T۹
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	تعرفه های گمرکی بالا	T۱۰
۰,۲۸۱۳	۳	۰,۰۹۳۸	تشریفات اداری پیچیده در فرایند واردات و صادرات	T۱۱
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	سیاستهای دولت در ارتباط با الحاق به WTO	T۱۲
۰,۲۸۱۳	۳	۰,۰۹۳۸	قرارگیری بخش عمده اراضی شهرستان قصرشیرین در حوضه مناطق گرمسیری	T۱۳
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	بازتابهای زیست محیطی - اکولوژیک بازارچه مرزی	T۱۴
۰,۱۲۵۰	۲	۰,۰۶۲۵	مشکلات ریزگردها و آثار ناشی از آن	T۱۵
۲,۲۵۰۰	۳۲			
۱,۰۲۷۲				

با توجه به کسب امتیاز ۱,۰۲ که تقریباً نزدیک به ۱ بوده و بین ۱ و ۲,۵ قرار دارد در این بخش نیز می توان گفت که تهدیدات بر فرصتها چیرگی داشته و لذا با توجه به بخش قبلی که ضعفها بر قوتها چیرگی داشتند استراتژی مناسب استراتژی تدافعی خواهد بود نتایج در شکل ۲ ارائه شده است.

شکل ۲: نمودار ترسیم استراتژی تحقیق حاضر

با توجه به شکل ۲ مشاهده می شود که امتیازات کسب شده باعث گردیده که ربع استراتژی مورد نظر استراتژی تدافعی که ترکیبی از ضعفها و تهدیدات می باشد انتخاب شود. در بخش بعدی تدوین استراتژیها به طور کلی صورت گرفته و استراتژیهای تدافعی از بین آنها انتخاب می گردد.

تبیین نتایج

یافته های حاصل از تحلیل سوات و تدوین استراتژیها گویای این نکته می باشد که شرایط در خصوص مبادلات مرزی در شهرستان قصرشیرین چندان در وضعیت مناسبی قرار ندارد. نتایج تحلیل سوات از دو جنبه قابل بررسی می باشد. در صورتی که امتیاز حاصل از تحلیل سوات در خصوص عوامل داخلی کمتر از آستانه مشخصی باشد نشانگر برتری ضعفها بر قوتها می باشد که این امر به طور طبیعی نشانگر ضعف سیستم مورد بررسی می باشد. لذا بر این اساس نمی توان استراتژیهای تهاجمی یا قدرتمندی را تدوین کرد لذا باید ابتدا ضعفها را برطرف کرده و سپس به دنبال تقویت

قوت‌ها باشیم. این موضوع در خصوص ماتریس عوامل خارجی یعنی تهدیدات و فرصتها نیز مصداق دارد. چنانچه که امتیاز عوامل خارجی از استانه مشخصی کمتر باشد نشانگر برتری تهدیدات بر فرصتها می باشد. در خصوص مورد مطالعه مورد بررسی در تحقیق حاضر، یعنی مبادلات مرزی در شهرستان قصرشیرین نیز چنین اتفاقی افتاده است. در اینجا ما شاهد برتری ضعفها بر قوتها و تهدیدات بر فرصتها می باشیم که این امر منجر به تدوین استراتژی در منفعلا نه ترین حالت ممکن یعنی تدوین استراتژی از نوع تدافعی می باشد. پیشنهاد می گردد که با سرمایه گذاری و انجام امور فرهنگی موجبات تدوین استراتژیها از نوع تدافعی را در منطقه ایجاد و با برنامه ریزی دقیق به سمتی حرکت کنیم که به استراتژیهای دیگر را بر مبنای نقطه قوتها و فرصتها تدوین نماییم.

منابع

- شاکلی، مقداد حسن عبدالقادر و پناهی، علی و ولی زاده، رضا، ۱۴۰۱، بررسی تطبیقی مولفه های تبیین کننده ی توسعه ی پایدار شهری در مناطق مرزی (مطالعه موردی: شهرهای مریوان ایران و کلار اقلیم کردستان عراق)، <https://civilica.com/doc/۱۶۳۵۸۶۶>
- منصورزاده، علی محمد و ساسان پور، فرزانه و شماعتی، علی و فصیحی، حبیب اله، ۱۴۰۱، آینده پیش روی شهرهای کوچک مرزی متأثر از فرآیند انقباض شهری (مطالعه موردی: شهر ارکواز)، <https://civilica.com/doc/۱۶۲۷۰۴۱>
- فال سلیمان، محمود، بیجاری، علی، ابطحی نیا، آمنه، ۱۳۸۹، نقش بازارچ ههای مرزی در توسعه اقتصادی :نمونه موردی استان خراسان جنوبی، مجموعه مقالات همایش ملی پایانه ها و بازارچه های مرزی، فرصت ها و چالش ها، دانشگاه ایلام
- نسیمی پور، فرزاد، ۱۳۹۹، شماره ۷۸۰ روزنامه نقد حال.
- رازینی، علی ابراهیم؛ باستانی، علیرضا. (۱۳۸۲). بررسی نقش و عملکرد بازارچه های مرزی در اقتصاد ایران (ویرایش دوم)، معاونت برنامه ریزی، بررسی های اقتصادی وزارت بازرگانی.
- میرحیدر، دره؛ راستی، عمران؛ میراحمدی، فاطمه سادات (۱۳۹۲). مبانی جغرافیای سیاسی، چاپ نوزدهم، انتشارات سمت.
- عابدین در کوش، سعید. (۱۳۹۳). درآمدی به اقتصاد شهری، تهران، مرکز نشر دانشگاهی
- محمدپور، کامران و همکاران . ۱۳۸۹ . تحلیل کارکرد بازارچه مرزی باجگیران .نشریه علمی پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران ، دوره جدید ، سال ششم شماره ۱۸ و ۱۹
- کماسی، حسین؛ صادق زمانی. (۱۳۹۵). امنیت در شهرهای مرزی، زمینه ساز توسعه همه جانبه در افق چشم انداز ۱۴۰۴ مطالعه موردی: شهر مرزی پاره، نهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران، مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- کریمی، جعفر و محمدرضا محبوب فر. (۱۳۹۱). تکنیک ها و مدل های برنامه ریزی توریسم، انتشارات ارکان دانش، چاپ اول، اصفهان.
- Covarrubias, D. (۲۰۱۸). Analyzing how a social base impacts economic development and competitiveness strategies in a cross-border context: the case of region Laredo. *Journal of Borderlands Studies*, ۳۳(۳), ۳۵۱-۳۷۰.
- Liu, Y. (۲۰۱۶). Research on cross border e-commerce logistics service based on improved AHP algorithm. *Revista Ibérica de Sistemas e Tecnologias de Informação*, (EV), ۲۳۵.